پەیوەدنی مۆسیقا بە سەماوە

یەکێک لەو هونەرانەی کە پەیوەندییەکی راستەوخۆیان بە مۆسیقاوە هەیە ((سەما)) یە dansi ، یەکەمین پەیوەست بوونی سەما بە مۆسیقاوە لەوەدا بەدەر دەکەوێت کاتێکە کە گوێت لە ئاوازێک دەبێت هەموو جەستەت دەکەوێتە جوڵە کە لە پێیەکانەوە دەست پێ دەکات تا دەگاتە هەموو لەش تەنانەت کە مۆسیقاژەنێک ئامێرەکەی دەژەنێت بە پێی خێرایی و خاوی رەزمی ئەو ئاوازە پێی دەجولێنێت، بۆیە دەتوانین بڵێین یەکەمین پەیوەندی بە مۆسیقاوە سەما کردنی ناخ و هەستی ناوەوەیە پاشان دەگاتە جەستە. بە واتایەکی دی کاردانەوەکەی لەسەر هەست و نەست دەبێت و پاشان خۆی دەگەیەنێتە جەستە مرۆڤ.

پەیوەندی مۆسیقا و سەما تەنها لە مرۆڤ دا رەنگ ناداتەوە بەڵکو زۆربەی گیانداران ئەم پەیوەندییە کاریگەری هەیە لەسەریان، کە لە ناو (مار) یەکێکە لەو گیاندارانەی لەتەک مۆسیقادا جۆرە سەمایەک دەکات .

ئەم پەیوەندییە لە دێرزەمانەوە هەستی پێ کراوە و لە یەک جودا کردنەوەیان لای کۆمەڵگا سەرەتاییەکان کارێکی ئاسان نەبووە. تەپڵ لێدان یان چەپڵە کوتان هۆیەکە بۆ ئەنجامێکی تر کە سەمایە.

لای هەندێ کۆمەڵگا شێوەیەکی پیرۆز دەگرێتە خۆ و دەبێتە بەشێک لە بۆنە ئایینیەکان. سەمای دەروێشان ئەو راستیە دەردەخات. لای قولە رەشەکانیش هۆیەکە بۆ دەربڕینی نارەزایی بۆ داوا کردنی مافەکان دژی جیاوازی رەگەز. دەبێ ئەوەش لە یاد نەکەین کە مۆسیقا هونەرێکە پەیوەندی بە (کات)ەوە هەیە کەچی هونەری سەما پەیوەندی بە (شوێن)ەوە هەیە. بۆیە دەتوانین بڵێین کە بە هونەری سەما هەر دوو توخمەکە (کات و شوێن) پەیوەست دەبن پێکەوە .

چونکە سەما بێ مۆسیقا نابێت کە هێزێکی جولێنەرە کە لە ئاستی دا جەستە ملکەج دەبێت و لەگەڵ رەزمەکانی دا رەوتی جوڵە و نەشئە وەردەگرێت.

مۆسیقاش هێزێکی کاریگەر لە سەما وەردەگرێت و گیانی پێ دەبەخشێت.

تەنانەت هەندێ لە توێژەرەوەکان دەڵێن سەما یەکێک بووە لەو دوو هۆیەی کە مۆسیقای رۆژئاوای پەرە پێ داوە کە ئەوەی دیان کەنیسە بووە.

وە ئەوەی جێگای تێرامانە کاریگەری سەما بۆسەر مۆسیقا پێچەوانەی کاریگەرێتی کەنیسە بووە. سەما جەستەی پێ بەخشیەوە و کەنسەش گیان.

بۆیە کەنیسە هەمیشە هەوڵی داوە کە مۆسیقا لە جەستە دوور بخاتەوە و نموونەش بۆ ئەمە ساڵی 1906 کە سەمای تانگۆ tango هاتە ناو مۆسیقای رۆژئاواییە کەنیسە کەوتە دژایەتی کردنی بەڵام بۆی نەچووە سەر چونکە هەردوو هونەرەکە دەگەڕێنەوە سەر رەگە و ریشەی لێکئالاو. تەنانەت هەندێ لە ستایشە ئایینیەکانی سەدەکانی ناوەڕاست سەما ئامێز بوو بۆیە مۆسیقا و سەما هاوسەنگیان پەیدا کردبوو بەم شێوازە لە (بالیە) پەیوەست بوونی سەمای بە مۆسیقاوە چەسپاند و چەندەها دانەری مۆسیقا خۆیان تەرخان کرد بۆ کاری بالیە هەر لە رامۆوە Rameauتا دەگاتە سترافنسکی stavinsky لە تێڕوانینمان بۆ هونەری بالیە پەیوەندی پتەوی بالیە بۆ مۆسیقا و سەما بە سانایی بەدی دەکەین کە لە پێ و پل جوڵانەوە دەست پێ دەکات تا دەگاتە دەست و پەنجە و لەنجەی لەش و لار _ بەڵکو لەمەش گرنگتر جوڵەی ئەو مایسترۆیەیە کە سەر پەرشتی ئۆرکسترا دەکات. کە لە شێوە دا جۆرێکە لە سەما لە ناخیشدا جیهانێکە کە لە رەزم و ئاواز و هاوەدەنگی مۆسیقا.

بە پێی قۆناغەکانی گۆرانی کۆمەڵ و داهێنە ئەدەبی و هونەری و زانستیەکاندا سەماش گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە و جۆرەها سەما هاتۆتە کایەوە. وەک ڤالس _ تانگۆ _ فۆکستڕۆت _ رۆند _ پوپ _ دیسکۆ بۆ نموونە بە داهێنانی فرۆکە لە ساڵی 1911 هێندە سەر سووڕهێنەر بوو

سەمایەک داهێنرا بە ناوی سەمای فرۆکە کە لاسایی فرۆکەی دەکردەوە لە کاتی هەڵفڕیندا.
هەروەها لەسەر هەڵدانی سەرمایەداری خاو کردنەوەی جەستەی ماندووی کارمەندانی کارگەکان جۆرەها داهێنراوی وەک رۆک _ جاز _ دیسکۆ _ پوپ داهێنرا ئەویش بۆ خاڵی کردنەوە هەست و جەستەی ماندوویان .
لای کۆمەڵگای رۆژهەلاتیش سەما و مۆسیقا وابەستەی یەکترن هەڵپەڕکێی میللی میللەتانی رۆژهەلاتیش چاکترین نموونەن لای عەرەب هەڵپەڕکێی چۆپی _ هجح _ هێوە لای کوردیش شێخانی _ گۆڵشێنێ _ بابلۆکان _ سێ پێیی _ چەپی _ سوێسکەیی کە زۆربەیان بە ناوی ئەو گۆرانیانەوە ناو نراون کە لەگەڵیدا دەوترێت.
بەڵکو خێرایی و خاوی ئەو هەڵپەڕکێیانەی بەپێی ئاو و هەوا و جۆگرافیا و داب و نەریت دەگۆڕێت ((کەهەندێ میللەتان سەما وەک خەوش سەیر دەکەن بەلام لە ولاتانی رۆژئاوا چەندەها خوێندگا و پەیمانگا دەکرێتەوە بۆ فێرکردنی سەما و بالیە)) بۆیە دەبینین هەڵپەڕکێ و سەمای شوێنە ساردەکان خێراترە لە گەرمەکان.
بۆیە دەڵێین کە سەما لە لایەک دەمانخاتە نەشەوەی سۆفیانەوە لە لایەکی دییەوە جەستە دەهەژێنێت و ئارەزووی سێکس دەهەژێنێت کە لە سەمای رۆژهەلاتی _ دیسکۆ _ جاز _ کە جوڵەی پێ و پل لارولەنجە _ لەرەی سینە هێندەی تر مۆسیقا و سەما ئاوێتەی یەکتر دەبن و رۆدەچنە قوولایی هەستی جوانکاریمانەوە نەشئە و خۆشی دەدەن بە گیان .
ئازاد ساڵح

سەرچاوە: مع الموسیقی
دراسات و زکریات
تالیف: الدۆکتۆر فوئاد زەکریا
الاهیئە المێریە الاعامە للتالیف والنشر
کوردستانی نوێ لاپەڕەی 8
ژمارەی 1575 پێنج شەممە 1998/3/12